

تحلیلی بر رویکرد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سند ملی توسعه‌ی

استان سمنان

محمد رضا رضوانی

به منظور مشارکت نظام یافته‌ی استان‌ها، در تحقق اهداف قانون برنامه‌ی چهارم توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، همچنین باستناد تبصره‌ی (72) و ماده‌ی (155) قانون برنامه‌ی چهارم، کلیه‌ی استان‌ها موظف به تهیه‌ی سند ملی توسعه، مشتمل بر قابلیت‌های استان، تنگناها و محدودیت‌ها، هدف‌های بلند مدت، راهبردها و سیاست‌های اجرایی گردیده‌اند. سند فوق، سندی است راهبردی، که جهت‌گیری‌های اصلی بخش، استان و یا طرح‌های ویژه را در چارچوب تحقق چشم‌انداز بیست ساله‌ی توسعه، تبیین می‌شود و حسب مورد به تصویب مجلس شورای اسلامی و یا هیئت وزیران می‌رسد.

در مقدمه‌ی این گفتار، یادآوری و اشاره به این مطلب ضروری است، که برای تحقق اهداف و برنامه‌های کلان کشور، در عرصه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و در تنظیم دستورالعمل‌ها، آیین‌نامه‌ها و اسناد برنامه‌ای، باید در مسیر سیاست‌های همه‌جانبه و

برنامه‌های بلند مدت، میان مدت و کوتاه مدت نظام جمهوری اسلامی ایران و قانون اساسی و نیز رهنمودهای مقام معظم رهبری، که در پرتو مکتب اسلام ناب محمدی (صلوات ... علیه و آله) و اندیشه‌ی تابناک بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، حضرت امام خمینی، (رضوان ... تعالی علیه) است، گام برداشت؛ و به عنوان یک اصل پذیرفت و مورد توجه قرار داد. با این توصیف، در سند ملی توسعه‌ی استان باید این مطلب محرز و همچنین سهم و نقش استان‌ها در تحقق اهداف و برنامه‌ها، با توجه به مزیت‌ها و ظرفیت‌های هر یک از استان‌ها، مشخص باشد. در این صورت علاوه بر این‌که اسناد و برنامه‌ها، قوانین و مقررات قابل ارزیابی خواهند بود، جهت‌گیری و رویکرد آن‌ها نیز مشخص و ماهیت ملی بودن اسناد گویاتر می‌شود. به عبارت دیگر باید توأم با نگرش نظام‌مند، تمام تلاش‌ها، برنامه‌ها و به طور کلی عزم ملی در مسیر تحقق آرمان‌ها و سیاست‌های همه‌جانبه‌ی مذکور، قرار گیرد. از جمله این‌که در چارچوب توسعه و سازندگی کشور و در جهت تدوین برنامه‌های جامع و عملیاتی، باید سند چشم‌انداز بیست‌ساله‌ی کشور به عنوان محور، مورد توجه قرار گیرد تا جامعه‌ی ایرانی از ویژگی‌های مورد تاکید در سند چشم‌انداز بیست‌ساله‌ی کشور برخوردار گردد. به این مفهوم که جامعه‌ی ایرانی در افق 1400 باید ویژگی‌های ذیل را داشته باشد:

- توسعه یافته، متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی خود و متکی بر اصول اخلاقی و ارزش‌های اسلامی، ملی و انقلابی؛ با تاکید بر مردم‌سالاری دینی، عدالت اجتماعی، آزادی‌های مشروع، حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها و بهره‌مند از امنیت اجتماعی و قضایی.

- برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری، متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه‌ی اجتماعی در تولید ملی.

- امن، مستقل و مقتدر با سامانه‌ی دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه‌جانبه و پیوستگی مردم و حکومت.

- برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت غذایی، تامین اجتماعی، فرصت‌های برابر، توزیع مناسب درآمد، نهاد مستحکم خانواده به دور از فقر، فساد، تبعیض و بهره‌مند از محیط زیست مطلوب.

- فعال، مسئولیت‌پذیر، ایشارگر، مومن، رضایت‌مند، برخوردار از وجدان کاری، انضباط، روحیه‌ی تعاون و سازگاری اجتماعی، متعهد به انقلاب و نظام اسلامی و شکوفایی ایران و مفتخر به ایرانی بودن.

- دست یافته به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطوح منطقه‌ی آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تاکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل.

- الهام بخش، فعال و موثر در جهان اسلام با تحکیم الگوی مردم‌سالاری دینی، توسعه‌ی کارآمد، جامعه‌ی اخلاقی، نواندیشی و پویایی فکری و اجتماعی، تاثیرگذار بر همگرایی اسلامی و منطقی بر اساس تعالیم اسلامی و اندیشه‌های امام خمینی (ره).

- دارای تعامل سازنده و موثر با جهان، بر اساس اصول عزت، حکمت و مصلحت. با عنایت به مطالب فوق و ضرورت توجه به سیاست‌های کلی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، با نگاه اجمالی در قانون برنامه‌ی چهارم توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، مشخص است که تاکیدات سند چشم‌انداز بیست‌ساله در آن متجلی است و متناسب با سیاست‌های توسعه و اهداف و الزامات چشم‌انداز، در بخش‌های شش‌گانه و مشخصاً در موارد قانونی فصول پانزده‌ی گانه قانون برنامه‌ی چهارم توسعه، لحاظ گردیده است که در برگیرنده‌ی موضوعاتی در زمینه‌ی:

بسترسازی برای رشد اقتصادی، تعامل فعال با اقتصاد جهانی، رقابت‌پذیری اقتصادی، توسعه‌ی مبتنی بر دانایی، حفظ محیط زیست، آمایش سرزمین و توازن منطقه‌ای، ارتقای

سلامت و بهبود کیفیت زندگی، ارتقای امنیت انسانی و عدالت اجتماع، توسعه‌ی فرهنگی، امنیت ملی، توسعه‌ی امور قضایی، نوسازی دولت و ارتقای اثربخشی حاکمیت، سامان‌دهی عملیات اجرایی برنامه، تنفیذ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت و نظارت بر حسن اجرای برنامه. بدین ترتیب اسناد توسعه‌ی استان‌ها نیز باید در چارچوب و به موازات سند چشم‌انداز بیست‌ساله و قانون برنامه‌ی چهارم توسعه و در جهت تحقق اهداف و برنامه‌های پیش‌بینی شده و سیاست‌های کلان نظام جمهوری اسلامی باشد.

با توجه به مراتب یاد شده، رویکرد سند ملی توسعه‌ی استان، در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، در سیاست‌های اجرایی سند که بر اساس اهداف و راهبردهای بلند مدت تبیین شده، به خوبی قابل ملاحظه است. البته ماهیت و جوهره‌ی اهداف و راهبردها و سیاست‌های اتخاذی به استناد قابلیت‌ها و توانمندی‌ها و مزیت‌های بخش‌های مختلف بوده است. همچنین به ضرورت‌ها و نیازهای استان توجه شده است. از طرف دیگر نقشی که استان در تحقق سیاست‌های کلان کشور می‌توانسته ایفا کند؛ نیز نادیده گرفته نشده است. از جمله: نقشی که در ایجاد فرصت‌های شغلی و تمرکززدایی فعالیت‌های مختلف تهران بزرگ می‌تواند داشته باشد. بدیهی است اگر بتوانیم از فرصت‌ها و مزیت‌های استان استفاده کنیم، نه تنها به رشد و توسعه‌ی استان کمک شده است، بلکه توجیه مناسبی برای کاهش بسیاری از مسایل و مشکلات اقتصادی، اجتماعی حاکم بر استانی چون تهران دارد. چه در وضع عادی و چه در وضع اضطراری می‌توان استان سمنان را به عنوان استان معین استان‌های بزرگ و پرجمعیت و همجوار در نظر گرفت. در حوزه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و امنیتی و حوادث غیرمترقبه.

در حوزه‌ی اقتصادی؛ انتقال صنایع از تهران، ایجاد انبارهای ذخیره‌سازی کالای استراتژیک و سایر محصولات و کالاها با توجه به محدودیت و ممنوعیت استقرار صنایع در شعاع 120 کیلومتری تهران، قابل پیگیری است.

در حوزه‌ی اجتماعی و فرهنگی ایجاد و انتقال مراکز آموزش عالی به ویژه رشته‌ها و گرایش‌های مرتبط با توانمندی‌ها و استعداد‌های استان مثل رشته‌های مرتبط با فعالیت‌های اقتصادی و تولیدی مستقر در استان، مرتبط با اقلیم شناسی، کویرشناسی، محیط زیست و ... و حتی ایجاد دهکده‌های ورزشی و موزه‌های هنری و سایر موارد مشابه امکان‌پذیر است.

در بحث اشتغال نیز استان ثابت کرده است، که می‌تواند با بهره‌گیری از فرصت‌ها و مزیت‌ها، زمینه‌ی ایجاد فرصت‌های شغلی را فراهم کند، و در این زمینه در جهت تحقق سیاست‌های اشتغال‌زایی دولت نقش ملی ایفا کند. اثبات این موضوع، به کارگیری نیروی غیربومی در فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی استان است؛ که در حال حاضر حدود بیش از 45% از نیروی شاغل در این بخش، نیروهای غیربومی‌اند.

نکته‌ی دیگر که در رویکرد سند توسعه‌ی استان باید به آن اشاره کرد، معطوف بودن سند به برنامه چهارم توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و سند چشم‌انداز بیست‌ساله است؛ یعنی توسعه‌ی مبتنی بر دانایی، توسعه‌ی پایدار، توسعه‌ی فرهنگی و ... باید در تعامل با موارد قانونی و اسناد یاد شده باشد. یعنی رشد اقتصاد باید در سایه‌ی اقتصادی دانایی محور و دانش محور باشد، در تعامل با اقتصاد جهانی باشد، رقابت‌پذیری اقتصادی مورد توجه بوده، حفظ محیط زیست، آمایش سرزمین و توازن منطقه‌ای مد نظر قرار گیرد.

اگر بخواهیم رویکرد سند توسعه‌ی استان را شفاف کنیم، اولویت‌ها و محورها و نظریه‌ی پایه‌ی توسعه‌ی استان به نوعی، معرف رویکرد سند توسعه‌ی استان است، که این محورها و اولویت‌ها عبارتند از:

- توسعه‌ی مراکز پژوهشی و تحقیقاتی و به کارگیری یافته‌ها در فعالیت‌های محوری استان.

- توسعه‌ی آموزش عالی به عنوان رکن اساسی تسلط بر فناوری.

- توسعه‌ی صنعت گردشگری با استفاده از توانمندی‌های بالقوه و بالفعل استان.

- توسعه‌ی صنعت و معدن با بهره‌گیری از تکنولوژی‌های برتر و نوآوری محصولات معدنی و کشاورزی.

در سیاست‌های اجرایی نیز برای تحقق اهداف اقتصادی و توسعه‌ی استان، به سامان‌دهی تولیدات در جهت صادرات و حضور در بازارهای هدف و صادراتی توجه شده است و این، به مفهوم توجه به اصل رقابت‌پذیری اقتصادی است.

بهره‌گیری از توانمندی مناطق کمتر توسعه یافته و روستایی، با هدف ایجاد توسعه‌ی متوازن و جلوگیری از مهاجرت به شهرها نیز مورد تاکید و توجه قرار گرفته است، و این به مفهوم سیاستگذاری بر مبنای آمایش سرزمین است. حتی در همین خصوص، طبق ماده‌ی 30 قانون برنامه‌ی چهارم، دولت موظف است برای دستیابی به توسعه‌ی پایدار و بهبود محیط زندگی در شهر و روستا، هویت بخشی به سیمای شهر و روستا را در دستور کار قرار دهد؛ که این مطلب به ایجاد جاذبه در شهرها و روستاها و جلوگیری از مهاجرت‌های بی‌رویه کمک می‌کند. همچنین در ظرفیت‌سازی برای استفاده از صنعت گردشگری موثر است.

در حوزه‌های اجتماعی، آموزشی و فرهنگی نیز سیاست‌های اجرایی و اقدامات اولویت‌دار و محرک توسعه‌ی استان، معطوف به موارد ذیل است:

- حمایت از ایجاد مراکز پژوهشی و تحقیقی دینی برای تامین نیازمندی‌های آموزه‌های دینی نسل جوان با مشارکت حوزه‌های علمیه، سازمان تبلیغات، صدا و سیما و دیگر مراکز فرهنگی استان.

- حمایت از مشارکت بخش غیردولتی برای ایجاد و توسعه و تجهیز اماکن ورزشی و فرهنگی و آموزشی.

- افزایش سهم برنامه‌های آموزشی و پژوهشی تخصصی و فوق تخصصی استان از سهم ملی.

- تقویت بخش آموزش عالی دولتی و اعطای امتیازات و تسهیلات ویژه برای توسعه-
ی آموزش عالی غیردولتی.

- تامین، تجهیز و احداث حوزه‌های هنری در شهرهای اصلی استان.

- ایجاد دهکده‌های ورزشی در استان به عنوان استان معین تهران.

بنابراین با تلاش در جهت سیاست‌های تدوین شده، امکان تحقق برنامه‌های پیش‌بینی شده برای دستیابی به توسعه‌ی کارآمد، جامعه‌ی اخلاقی، فعال، مسئولیت‌پذیر، ایثارگر، مؤمن، رضایتمند، برخوردار از وجدان کاری، انضباط و نواندیشی و پویایی فکری و اجتماعی، فراهم می‌گردد.

نظر به مراتب فوق و به منظور اجرایی شدن برنامه‌های مندرج در سند ملی توسعه‌ی استان، ضروری است مشارکت آحاد جامعه، به ویژه جامعه‌ی علمی، دینی، فرهنگی و نخبگان در عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و آموزشی مورد توجه قرار گیرد. همچنین با تعیین سهم اجرای سالانه و دوره‌ای برنامه‌های پیش‌بینی شده در سند ملی توسعه‌ی استان و مشخص نمودن وظایف دستگاه‌ها و نهادهای ذیربط، نظارت بر اجرا و تحقق بخشیدن به اهداف و برنامه‌ها صورت گیرد. علاوه بر آن، متمرکز نمودن فعالیت‌ها، اقدامات و برنامه‌ها در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و نیز هماهنگی در سیاست‌های ملی و بخش‌های تخصصی، باید مدنظر قرار گیرد.

نکته‌ی مهم دیگر این‌که، به موازات اجرا و پیگیری اهداف مندرج در اسناد برنامه‌ای و قوانین توسعه، ضرورت دارد، که نیازسنجی و ظرفیت‌سازی برای تدوین برنامه‌های آتی میان مدت و کوتاه مدت و دستیابی به توسعه‌ی متوازن، پایدار و دانش محور در دستور کار و مورد توجه باشد؛ و براساس ابلاغیه‌ی رهبر معظم انقلاب اسلامی درباره‌ی سیاست‌های کلی برنامه-ی چهارم توسعه‌ی جمهوری اسلامی ایران و رهنمودهای معظم‌له، در زمینه‌ی امور فرهنگی، علمی و فناوری، امور اجتماعی، سیاسی، دفاعی و امنیتی، امور مربوط به مناسبات سیاسی و

روابط خارجی و امور اقتصادی مندرج در سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق 1404 هجری شمسی، اقدامات و نظارت لازم صورت گیرد. به طوری که زمینه‌ی اجرای سیاست‌های کلی برنامه‌ی چهارم توسعه‌ی جمهوری اسلامی ایران و تحقق اهداف سند چشم‌انداز بیست ساله‌ی ایران، به ویژه در زمینه‌ی امور فرهنگی، علمی و فناوری که در ابلاغیه‌ی رهبر معظم انقلاب تاکید گردیده است، فراهم گردد. از جمله:

- برنامه‌ریزی برای بهبود رفتارهای فردی و اجتماعی (با رویکرد گسترش معرفت و بصیرت دینی).

- تعمیق روحیه‌ی دشمن شناسی و شناخت ترفندها و توطئه‌های دشمنان، علیه انقلاب اسلامی و منافع ملی، ترویج روحیه‌ی ظلم ستیزی و مخالفت با سلطه‌گری استکبار جهانی.

- سالم سازی فضای فرهنگی، رشد آگاهی‌ها و فضایل اخلاقی و اهتمام به امر به معروف و نهی از منکر.

- مقابله با تهاجم فرهنگی و گسترش فعالیت رسانه‌های ملی در جهت تعیین اهداف و دستاوردهای ایران اسلامی برای جهانیان.

- تقویت نهضت نرم‌افزاری و ترویج پژوهش.

پرتال جامع علوم انسانی

منابع:

- 1- سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق 1404 (ابلاغیه مقام معظم رهبری در آذرماه 1382)
- 2- قانون برنامه‌ی چهارم توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (مصوب مجلس شورای اسلامی در شهریورماه 1383)
- 3- سند ملی توسعه استان سمنان. (مصوب هیئت وزیران در مرداد ماه 1384)